

Néhány ritka ászkarák (Crustacea: Isopoda: Oniscidea) újabb előfordulási adatai Magyarországról

KONTSCHÁN JENŐ

ABSTRACT: (New occurrence of some, rare woodlice species in Hungary): New occurrence, short description and the main characteristics of six rare woodlice species are given. Whit 6 maps.

Magyarország területén több olyan ászkarák faj is előfordul, amelynek alig ismertek az elterjedési adatai (FORRÓ & FARKAS 1998). Az utóbbi években a ritka fajokról több új adatot is közöltek (KONTSCHÁN 2001a, KONTSCHÁN & HORNUNG 2001, KONTSCHÁN 2002a), de még számos olyan faj van, amelynek hazai előfordulásairól nagyon kevés vagy csak nagyon régi adat áll a kutatók rendelkezésére.

Ebben a dolgozatunkban 6 ritka ászkarák faj újabb előfordulásait közöljük. Az adatok egy része az utóbbi évek gyűjtéseiből származik, de néhány XX. század eleji gyűjtés anyagát is bemutatjuk, amelyek a Magyar Természettudományi Múzeum határozatlan ászkarák gyűjteményének feldolgozása során kerültek elő.

A meghatározott egyedeket 75% alkoholba, a Magyar Természettudományi Múzeum Állattárának Rák Gyűjteményébe és a Talajzoológiai Gyűjteményébe helyeztük el.

Fajlista

TRICHONISCIDAE

Hyloniscus transsylvanicus (Verhoeff, 1901)

Ezt a szép csokoládébarna állatot a rokon fajtól – *H. riparius* (C. L. Koch, 1838) – a színezete lapján könnyen elkülöníthetjük. A *H. riparius* vöröses-barna állat, amely Magyarország területén a legtöbb nedves és világos helyen előfordul, ellenben a *H. transsylvanicus* csokoládébarna, a háti oldalon sárga sávval és az uropoditok eredésénél sárga folttal.

Hazánkból eddig csupán Bátorligetről (ALLSPACH & SZLÁVE CZ 1990, DUDICH 1942, MÉHELY 1929, SZÉKESSY 1953, SZLÁVE CZ 1995, SZLÁVE CZ & LOKSA 1991), a Bükkből és Sátoraljaújhelyről (DUDICH 1942, MÉHELY 1929) ismertük. Korábbi munkánkban néhány lelőhelyét – a pontos adatok nélkül – már ismertettük (KONTSCHÁN 2002a).

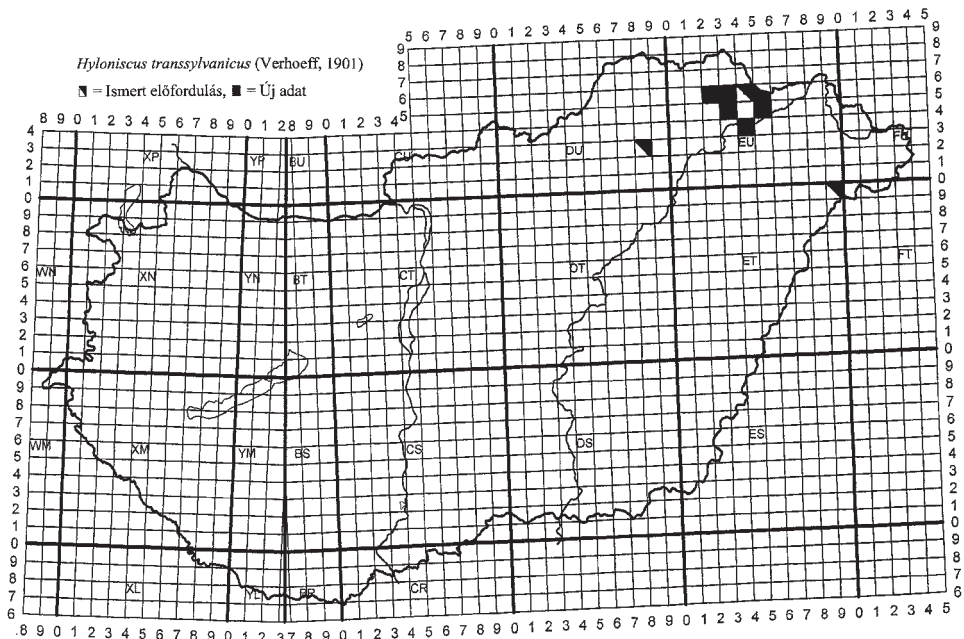
Újabb adatai: Gönc, Nagy patak partja 2002.IV.06. leg. Murányi D.; Háromhúta, Flórika forrás közelében 2002.IV.06. leg. Murányi D.; Háromhúta, Húta völgyi kútnál 2002.VI.05. leg. Hegyessy G.; Karcsa, Lábszár 2002.V.09. leg. Kontschán J.; Nagyhúta, Kőkapu 2001.IV.21. leg. Hegyessy G. & Szabóky Cs.; Sátoraljaújhely, Gejzír domb 2002.II.17. leg. Hegyessy G.; Tiszabercel, Morotva élő 2002. VI.26. leg. Hegyessy G.; Vágáshúta, Nagy patak partja 2002. IX.10. leg. Hegyessy G.

Ez a faj Magyarország Észak-keleti részén fordul elő (1. ábra), feltehetően Kárpáti elterjedésű faj.

PORCELLIONIDAE

Porcellio spinicornis Say, 1818

Jellegzetesen világos színezetű Porcellio faj, amelynek a feje a tor és a potroh szelvényeinél sötétebb színű. A sötétszínű fejen nagy szögletes homloklebeny található.

1. ábra: A *H. transsylvanicus* előfordulása Magyarországon

Hazánkban eddig Aggtelekről (DUDICH 1932, 1942), Bodajkról, Budapestről és Pápáról (CSIKI 1926, DUDICH 1942), Cserépfaluból, Felsőtárkányból, Nagyvisnyóról és Szilvásváradról (ALLSPACH 1996) Majkról (KONTSCHÁN 2001b), Pilisszentivánról (SALLAI 1992a) és Tihanyból (DUDICH 1942, KESSELYÁK 1935/36) ismertük.

Újabb adatai: Bakonybél Borostyán kút 2001.IX.19. leg. Kontschán J. & Murányi D.; Bodrogkeresztúr 2002.VII.11. leg. Hegyessy G.; Bodvarákó, Bodva 2001.VII.25. leg. Hegyessy G.; Sátorlajújhely 2001.V.20. leg. Hegyessy G.

Ez a kalkifikáló faj feltehetően Magyarország egész területén előfordul, előfordulási adatai (2. ábra) azért ilyen hiányosak, mert rejtettebb életmódot (gyakran kőkerítések kövei között fordul elő) folytat, mint a többi ászkarák.

TRACHELIPODIDAE

Porcellium conspersum (C. L. Koch, 1841)

Hazai faunánk egyik legritkább tagja, a genus másik, hazánkban is előforduló fajától (*P. collicola* Verhoeff, 1907) a háromszögletű homlokrész, a rövidebb uropoditok és a szélesebb telzon alapján lehet elkülöníteni.

Eddig csupán Miskolcraól, Nagyvisnyóról és Szilvásvádról ismertük (Allspach 1996).

Új adata: Aggteleki Nemzeti Park, Tornanádaska, 1987, IX.22.. leg. Mahunka S. & Mahunka-Papp L.

Feltételezhetjük, hogy a faj Magyarországon csupán az Északi-középhegység területén fordul elő (3. ábra).

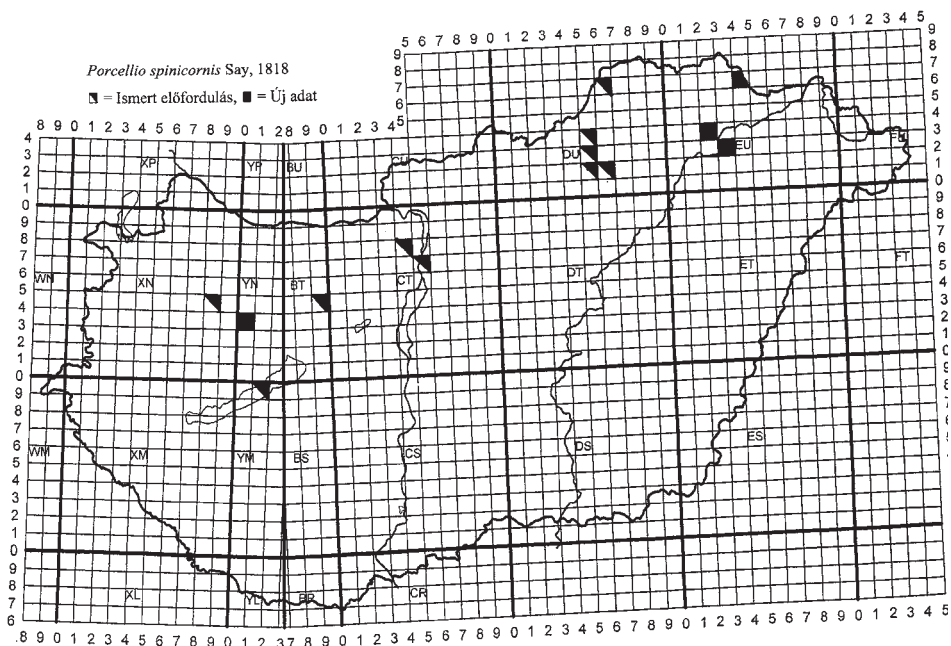
ARMADILLIDAE

Armadillidium pictum Brandt, 1833

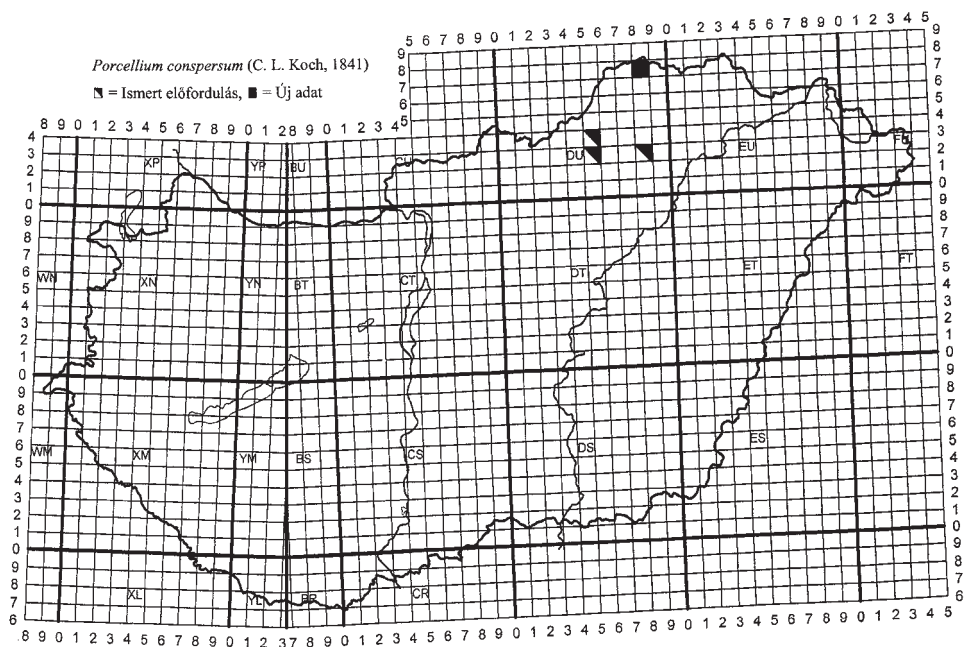
Ezt a kis termetű (7–9 mm) fajt hazánk területéről eddig csupán néhány helyről, Bélapátfalváról, Jósvalfőről, Szarvaskőről és Tornanádaskáról ismerttük (LOKSA 1966). A genus többi fajától a következő bélyegek különítik el: dupla homlokvonal, az elülső szelvény hátulsó sarka kihúzott, a telzon háromszög alakú.

Újabb adatai: Balf 1933.III.25. leg. Újhelyi S.; Tihany 1918.VI. leg. Dudich E.; Tihany 2001.X.04. leg. Kontschán J. & Murányi D.

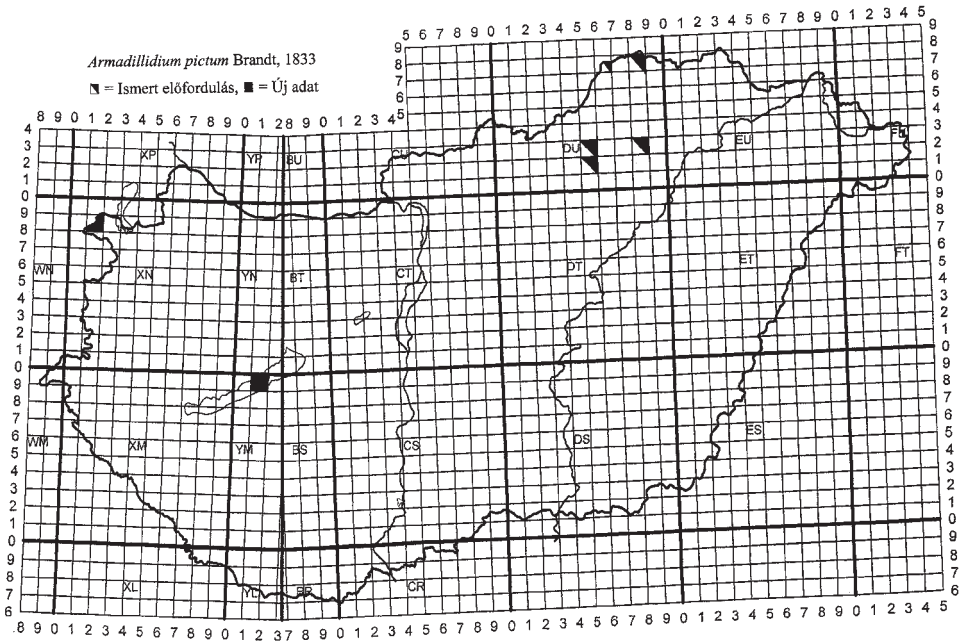
Magyarországi elterjedési adatai nagyon hiányosak (4. ábra), reméljük, hogy a faj a későbbiekben több helyről is elő fog kerülni.

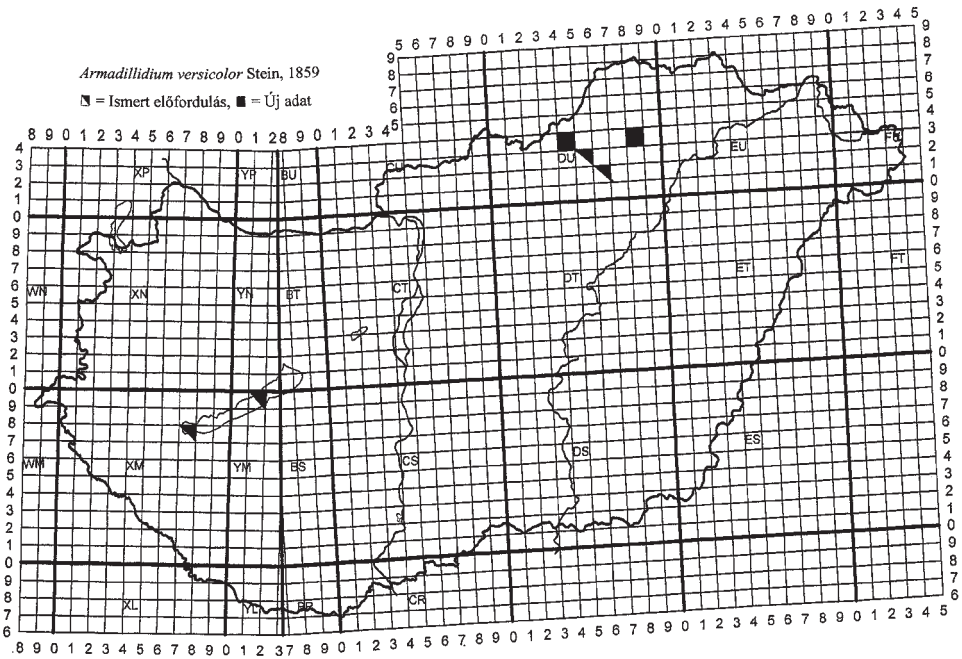
2. ábra: A *P. spinicornis* előfordulása Magyarországon

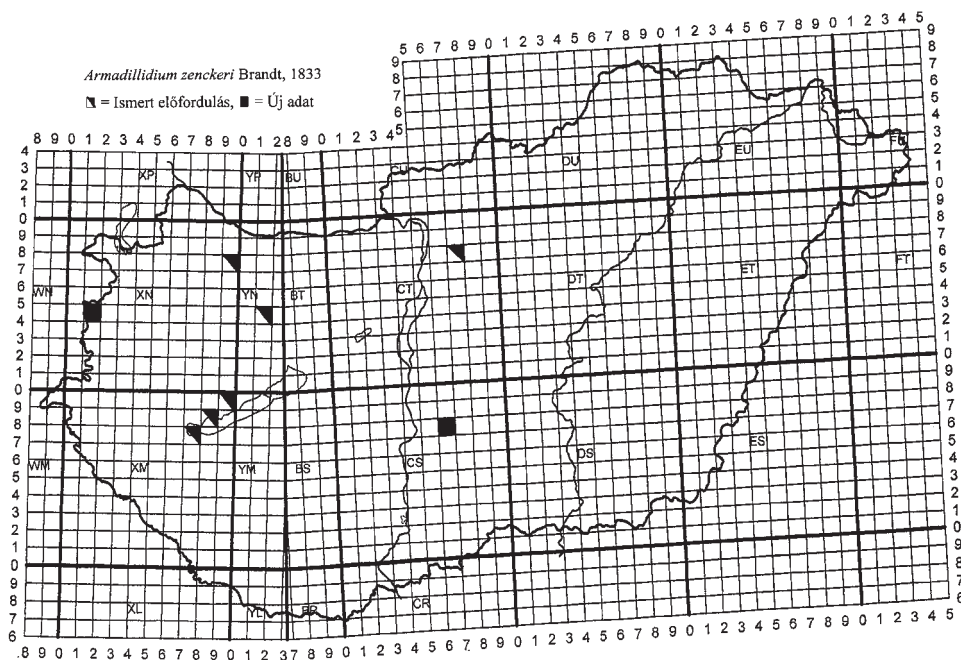
3. ábra: A *P. conspersum* előfordulása Magyarországon

4. ábra: Az *A. pictum* előfordulása Magyarországon

5. ábra: Az *A. versicolor* előfordulása Magyarországon

6. ábra: Az *A. zenckeri* előfordulása Magyarországon

Armadillidium versicolor Stein, 1859

Hazán egyik legritkább ászkarákja eddig csupán Balatonberényből (SZLÁVE CZ 1992), Cserépfaluból és Szilvás-váradról (ALLSPACH 1996) és Tihanyból (DUDICH 1942, KESSELYÁK 1935/36) került elő. Ez a faj a gyakori *A. vulgare* Latreille, 1804 fajhoz hasonló méretű, bár élénkebb színezetű. Az *A. versicolor* feje keskenyebb, a szeme nagyobb, az első szelvény hátulsó szélének a lefutása nem íves, hanem szöglet zár be és a telzon vége sosem egyenes.

Újabb adatai: Arnót, Kis Sajó 2001. VIII.15. leg. Hegyessy G.; Járdánháza, Cselény-völgy, magassásos 2002. V.12. leg. Murányi D.; Tihany 1918. VI. leg. Dudich E.

Magyarország területéről, eddig csupán a Balaton környékéről és Észak-kelet Magyarországról került elő (5. ábra), de feltételezzük, hogy több helyen is előfordul.

Armadillidium zenckeri Brandt, 1833

Ennek a szép zöldes színezetű ászkaráknak az előfordulásait hazánkból csupán Balatonberényből (SZLÁVE CZ 1992), Ócsáról (SALLAI 1992b, 1993) Raposkáról és Porváról (KONTSCHÁN 2001a), Ménesjársáról és Gödöllőről (KONTSCHÁN & HORNING 2001), és Lébényből (KONTSCHÁN 2002b) ismertük.

Újabb adatai: Gyöngyösújfalú 1931. IX.26. leg. Méhely L.; 1937. IX.19. leg. Méhely L.; Tabdi, láperdő 1951. V.31. leg. Balogh J.

Ezt a fajt elsődlegesen nedves területeken találtuk, gyakran fordul elő patakpartokon is, feltételezzük, hogy még további helyekről is elő fog kerülni (6. ábra).

Irodalom

ALLSPACH, A. (1996): The terrestrial Isopods of the Bükk National Park (Crustacea: Isopoda: Oniscidea). – in. Mahunka, S. (ed.): *The fauna of the Bükk National Park*. Hungarian Natural History Museum, Budapest pp.71–74.

- ALLSPACH, A. & SZLÁVE CZ K. (1990): The terrestrial Isopod (Isopoda: Oniscidea) fauna of the Bátorliget Nature Reserve. In: Mahunka, S. (ed.): *The Bátorliget Nature Reserves – after forty years*. Hungarian Natural History Museum, Budapest, pp. 250–257.
- CSIKI, E. (1926): Magyarország szárazföldi Isopodái (Isopoda, terrestria Hungariae). – *Annlis hist.-nat. Mus. natn. Hung.* 23: 1–79.
- DUDICH, E. (1933): Faunisztikai jegyzetek IV. – *Állatt. Közlem.* 30: 120–129.
- DUDICH, E. (1942): Nachträge und Berichtigungen zum Crustaceen-Teil des ungarischen Faunenkaloges II. – *Fragm. Faun. Hung.* 5: 1–13.
- FORRÓ, L. & FARKAS S. (1998): Checklist, preliminary distribution maps, and bibliography of woodlice in Hungary (Isopoda: Oniscidea). – *Miscnea zool. Hung.* 12: 21–44.
- KESSELYÁK, A. (1935/36): A Tihanyi félsziget Isopoda faunája. – *Magyar Biol. Kut. Int. I. osztályának közleményei* 82–88.
- KONTSCHÁN, J. (2001a): A Bakonyvidék ászka (Crustacea: Isopoda: Oniscidea) faunájára új fajok. *Folia Musei Historico-Naturalis Bakonyiensis* 18: 11–14.
- KONTSCHÁN, J. (2001b): Adatok Majk (Észak-vértés) magasabbrendű rák (Crustacea: Amphipoda et Isopoda et Decapoda) faunájához. *Folia historico naturalia musei Matrensis* 25: 65–68.
- KONTSCHÁN, J. (2002a): *Ligidium* fajok újabb adatai hazánkból és egy Magyarország faunájára új ászkarák, a *Ligidium intermedium* Radu, 1950 előkerülése a Zempléni hegységéből (Crustacea: Isopoda: Oniscidea). *Folia Entomologica Hungarica* 63: 183–186.
- KONTSCHÁN, J. (2002b): The Isopod and Amphipod fauna of Fertő-Hanság National Park in. Mahunka, S. (ed.): *The fauna of the Fertő-Hanság National Park* Magyar Természettudományi Múzeum pp. 255–258.
- KONTSCHÁN, J. & HORNING E. (2001): Peracarida (Crustacea: Isopoda et Amphipoda) fajok újabb adatai Magyarországról. II. Kárpát-medence Biológija Szimposium, Az előadások összefoglalói 185–187.
- LOKSA, I. (1966): *Die Bodenzoozoologischen Verhältnisse der Flaumeichen-Buschwälder Südostmitteleuropas.* – Akadémiai Kiadó, Budapest pp. 437.
- MÉHELY, L. (1929): Species generis Hyloniscus. – *Stud. Zool.* 1: 1–75.
- SALLAI, Á. (1992): Cönológiai vizsgálatok az Ócsai Tájvédelmi Körzet területén, különös tekintettel a talajlakó makrofauna tagjaira. – *Állatt. Közlem.* 78: 77–87.
- SALLAI, Á. (1992b): On the soil-inhabiting macrofauna of Nagy-Szénás, with special reference to the isopods, diplopods and chilopods. – *Opusc. zool. Budapest*, 25: 95–102.
- SALLAI, Á. (1993): Ecofaunistical investigations in a boggy forest in the Protected Landscape Area at Ócsa. – *Opusc. zool. Budapest*, 26: 85–94.
- SZÉKESY, V. (1953): Bátorliget szárazföldi ászka faunája. – In: Székessy, V. (szerk.): *Bátorliget élővilága*. Akadémiai Kiadó, Budapest, p. 173.
- SZLÁVE CZ, K. (1992): The role of the terrestrial isopods (Isopoda: Oniscidea) in the decomposition of aquatic macrophite detritus of Lake Balaton, Hungary. – *Opusc. zool. Budapest*, 25: 103–112.
- SZLÁVE CZ, K. & LOKSA I. (1991): Diversity of soil arthropods in the Bátorliget Nature Reserve, Hungary. – *Proceedings of the 4th ECE/XIII. SIEEC, Gödöllő*, pp. 801–807.

KONTSCHÁN Jenő
 MTA-ELTE Zootaxonomiai Kutatócsoport
 Magyar Természettudományi Múzeum Állattára
 H-1088 BUDAPEST, BAROSS u. 13.
 kontscha@zoo.zoo.nhmus.hu